JOURNALIST FÖRBUNDET

Yttrande:
2018-08-21

Dnr:
2018/39
810

Vår ref:
Victoria da Silva

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Konstnär – oavsett villkor? SOU 2018:23
(Ku2018/00773/KO)

Sammanfattning
Utredningens huvuduppdrag är att göra en översyn av de statliga insatserna och villkoren för professionellt verksamma konstnärer. Huruvida skrivande journalister egentligen ingår i den gruppen är inte helt tydligt, men eftersom flera förslag även beror journalister, och då i synnerhet frilansjournalister som bedriver egen verksamhet har Journalistförbundet ett antal uppfattningar kring utredningen som sådan, samt dess förslag. Vi har även ett antal medlemmar som publicerar sin journalistik i bokform, och i sådana här sammanhang snarare skulle kallas för "författare".

Utredningen vill inte ringa in några särskilda yrkesgrupper, men vår uppfattning är att den till stora delar fokuserar på bild- och formkonstnärer i första hand och att man därför valt att använda uttrycket konstnär snarare än kulturskapare. Vi delar dock många gemensamma punkter med bild- och formkonstnärer som exempelvis inom upphovsrätt och socialförsäkringsfrågor och därför är utredningen på flera punkter relevant för oss.
Vi vill poängtera att utredningen i vissa delar har använt beskrivningen "kulturjournalist", men Journalistförbundet föredrar att inte särskilja på olika typer av journalister eftersom det är svårt att angränsa exakt vem som kvalificerar sig som just kulturjournalist.

6.4.4 Företagsformer

Utredningen har konstaterat att många kulturskapare är anslutna till så kallade egenanställningsföretag och att egenanställning är en falsk trygghet. Det håller Journalistförbundet i allra högsta grad med om. Förhandlingsmöjligheterna mellan parterna är kraftigt begränsade och det är mycket oklart vem som har det arbetsmiljömässiga ansvaret för arbetstagaren. Jämfört med att bedriva traditionell företagsverksamhet är tjänsten kostsam för den enskilde om den används som heltidsförsörjning och möjligheterna att göra avdrag som är nödvändiga i verksamheten är mycket små.

6.4.5 Kombinatörer

Vi har en stor del kombinatörer som medlemmar och det är därmed väldigt vanligt. Det största problemet för kombinatörer rör socialförsäkringen och då framförallt framräkning av SGI. Vi ser precis som utredningen föreslår väldigt positivt på tydligare regler hur SGI för enskilda näringsidkare ska räknas ut med tillägget att det i synnerhet gäller de som är kombinatörer eftersom tolkningsutrymmet på Försäkringskassan är alltför stort och reglerna är otydliga.

9.2.2 och 9.7.1 Konstnär – Kulturskapare

Utredningen föreslår i sin bedömning att man fortsättningsvis använder ordet konstnär istället för kulturskapare, men samtidigt ska man vara öppen för nya uttryck och inkludera nya yrken och professioner. I de fall man även ska inkludera journalister i gruppen är konstnär ett missvisande uttryck. Kulturskapare är ett mer inkluderande uttryck som öppnar upp bredare för en grupp som har många gemensamma beröringspunkter när det gäller upphovsrätt.

9.8.1 A-kassa

Journalistförbundet ställer sig mycket positiva till en förändring i reglerna för att en företagare ska kunna få a-kassa när det gäller krav på att avregistrera ett företag. Förbättringen som föreslås är att en företagare ska kunna marknadsföra sig, sköta sin hemsida och vara aktiv i sökandet efter uppdrag även när man erhåller a-kassa. Många kulturella näringar bygger på att visa upp sitt material och för många enskilda företagare som är verksamma som journalister är linjen mellan privatliv och företagande mycket liten, många gånger är man sitt namn. Det här föreslaget skulle även gynna samtliga egenföretagare inom alla professioner.

Utredningen berättar också om hur svårt det är att ta egenanställning och ha a-kassa. Vid arbetslöshet ska det självklart vara möjligt att arbeta, men Journalistförbundet ser ett problem när egenanställningsuppdrag är att likna vid självständiga uppdrag som skulle kunna utföras av egenföretagare. I dessa fall bör a-kassan fortsättningsvis göra bedömningen utifrån varje uppdrag, då det i annat fall skulle riskera att konkurrera ut heltidsföretagare. A-kassan bör inte heller finansiera företagsverksamhet som inte klarar sig på egna ben.

8.4 och 9.6.4 Upphovsrätten

Upphovsrätt är ett mycket viktigt område för samtliga kulturskapare vars verksamhet till stor del bygger på upphovsrättsliga inkomster, vilket även utredningen konstaterat. Journalistförbundet är av den uppfattningen att det alltid ska utgå skälig ersättning när vidareanvändning av upphovsrättsskyddat material sker. Utredningens bedömning nämner att man behöver se över gällande bestämmelser och pekar särskilt på att möjliggöra privatpersoners delning av skyddade bilder genom de digitala plattformarna på nationell nivå. Vi upplever snarare att det viktigaste för vår grupp är att minska obalansen mellan rättighetshavarna och företagen som använder upphovsrättsskyddat material. Frågan om att särreglera internetpublicering som just görs av så kallade plattformar (till exempel Facebook) är komplex. Internetpubliceringar genom användaravtal görs inte bara av aktörer som Facebook och Twitter. Även traditionellt medieföretag och organisationer[1] bedriver en verksamhet, med så kallade diskussionsfora, som har mycket gemensamt med de amerikanska företag som utredningen nämner. Vår erfarenhet är att de användarvillkor som dessa svenska aktörer tillämpar även de innebär att medieföretaget eller organisationen söker avtala bort ansvar för brott rent

[1] NJA 2014 sidan 128

generellt, inte bara upphovsrättsbrott. I händelse av en lagändring på det sätt som utredningen nämner krävs en närmare utredning av denna fråga.

9.4.2 Digitalisering

Utredningen vill satsa 100 miljoner kronor på en strategi och digitaliseringsarbete. Det är positivt att man ser ett behov av satsningar på området, men utredningen är otydlig i vad pengarna bör gå till och konkreta förslag saknas. Journalistförbundet efterfrågar tydligare formuleringar på vad satsningen skulle innebära rent konkret för att kunna ta ställning i frågan.

9.9 Pensionerna

Utredningen föreslår: "En utredning får i uppdrag att fördjupa kunskaperna om konstnärernas pensioner och pensionssystemets effekter för dem. Utredningen ska utreda hur en modell kan utformas som ger samma fördelar som de kollektivavtalade tjänstepensionerna för konstnärer som är verksamma som egenföretagare och/eller har anställningar utan tjänstepension."
Journalistförbundet avstyrker starkt tillsättandet av en sådan särskild utredning om konstnärers pensioner, åtminstone så länge den föreslås utgå från de ovan nämnda premisserna.
Tjänstepension är en kollektivavtalad förmån, som ska kontrolleras av de parter som träffar kollektivavtal. Om anställda hos arbetsgivare utan kollektivavtal skulle kompenseras för avsaknaden av tjänstepension genom någon annan form av finansiering – oklart vilken – skulle det i praktiken gynna arbetsgivare som aktivt väljer att stå utanför den gängse modellen på svensk arbetsmarknad.
Utredningens förslag leder i en riktning som riskerar att urholka kollektivavtalens ställning.
Journalistförbundet delar uppfattningen att egenföretagares pensioner behöver stärkas. Om en utredning ska undersöka i vilken mån egenföretagare kan kompenseras för att de inte omfattas av kollektivavtal om tjänstepension menar förbundet att en sådan utredning måste inkludera samtliga egenföretagande grupper på arbetsmarknaden. Det är svårt att förstå varför just fakturerande konstnärer skulle åtnjuta en sådan förmån.
Troligen det viktigaste verktyget för att komma till rätta med egenföretagares pensionsvillkor är att öka kunskapen om pensionssystemen och privat pensionssparande, såväl hos egenföretagarna som hos deras uppdragsgivare. Journalistförbundet har exempelvis en modell för att beräkna skäliga arvoden – Frilanskalkylatorn – som inkluderar kostnader för pensionsavsättningar. Fler sådana verktyg behövs som hjälper egenföretagare att ta betalt för sina tjänster, och som ökar medvetenheten hos uppdragsgivarna om vad en egenföretagare behöver fakturera för att kunna försörja sig på samma nivå som en anställd med motsvarande arbete.
Journalistförbundet delar således utredarens förslag om kunskapshöjande insatser om egenföretagares pensioner – men mer att de måste vidgas till att beröra fler grupper än endast konstnärer.

Jonas Nordling
Förbundsordförande
Journalistförbundet